

Motion till riksdagen
2012/13:U205

av **Hans Linde m.fl. (V)**

Arktis

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	3
4	Klimatförändringar	3
5	Naturtillgångar	4
6	Militarisering av Arktis	5

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska verka för en konvention för Arktis som förbjuder exploatering av regionens olje- och gastillgångar under de kommande 100 åren.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska agera för ett moratorium för olje- och gasutvinning i Arktis.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att USA undertecknar och ratificerar FN:s havsrättskonvention.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Nato inte ska tillåtas öva eller testa vapensystem inom Sveriges territorium.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska ta initiativ till en konvention för Arktis som innebär en demilitarisering av regionen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör ta initiativ till en zon fri från massförstörelsevapen i Arktis.

¹ Yrkande 4 hänvisat till FöU.

3 Inledning

Arktis är en unik del av vår planet. I 800 000 år har delar av det Arktiska havet varit täckt av is. I det arktiska havet och på landområdena däromkring har det utvecklats ett unikt, men också känsligt, natur- och djurliv. Det finns ingen entydig definition av Arktis. Men arktiska rådet har definierat Arktis som alla områden norr om polcirkeln, vilket innebär både det arktiska havet och landområdena på Grönland och i Island, Finland, Kanada, Norge, Ryssland, USA och Sverige. Arktis är hem för drygt 4 miljoner människor, varav många tillhör olika urfolk som levt i Arktis i årtusenden och utvecklat sin kultur i samklang med de unika naturförutsättningarna. Ett av dessa urfolk är samerna som bl.a. lever i norra Sverige.

I dag är hoten mot Arktis allvarligare än någonsin tidigare. På få andra ställen på jordklotet har klimatförändringarna varit så omfattande och fått så dramatiska konsekvenser, för både växtliv, djur och människor. I klimatförändringarnas spår uppstår nya utmaningar. När isen smälter möjliggörs utvinning av de naturresurser som finns i Arktis och nya transportleder öppnas upp genom nordost- och nordvästpassagerna. Det innebär både nya hot mot miljön och att risken för säkerhetspolitiska spänningar i regionen ökar.

Delar av Sverige ligger i Arktis och Arktis är att betrakta som vårt lands absoluta närområde. Klimatförändringar, miljöhot och säkerhetspolitiska konflikter i Arktis kommer därför ha direkt påverkan på vårt land. Trots det är debatten om Arktis frånvarande i Sverige. Inte ens Sveriges pågående ordförandeskap i Arktiska rådet har inneburit att de viktiga frågorna om Arktis kommit upp på den politiska dagordningen. Detta kan förklaras med att regeringen inte valt att prioritera Arktis i sin utrikespolitik och inte valt att utnyttja den möjlighet som ordförandeskapet ger till att försöka hitta lösningar på Arktis stora utmaningar. För Vänsterpartiet är det inte ett alternativ att blunda för Arktis utmaningar, därför väljer vi att i denna motion lyfta fram några förslag på hur Sverige kan agera för att möta dessa.

4 Klimatförändringar

På få andra platser på jorden märks klimatförändringarna så tydligt som i Arktis. Medeltemperaturen i Arktis har ökat dubbelt så mycket som ökningen i global medeltemperatur under de senaste 100 åren. Och det får konsekvenser. Den 10 september i år täckte Arktis istäcke 3,52 miljoner kvadratkilometer, vilket är 14 procent mindre än bottenrekordet som slogs i augusti år. Istäcket har aldrig varit så litet sedan satellitmätningarna inleddes 1979. De ökande temperaturerna gör också att permafrosten smälter i de angränsande landområdena, bl.a. i norra Sverige.

Fel! Okänt namn på

Att isen smälter får flera dramatiska konsekvenser både för de globala havsnivåerna och för djur, växter och människor i Arktis. Att isen smälter och permafrosten tinar bidrar i sig också till ytterligare klimatförändringar. När permafrosten smälter frigörs stora mängder klimatdrivande växthusgaser. Medan is reflekterar solens strålar absorberar öppet vatten värmen, vilket i sin tur ökar problemen med uppvärmning. Forskare varnar dessutom för att sommarens mycket kraftiga issmältning kan förebåda en hård vinter i norra Europa.

Det finns inga genvägar för att rädda Arktis, koldioxidutsläppen måste minska. Då krävs internationellt bindande avtal och ökade resurser till klimatinvesteringar. Vänsterpartiet anser dels att Sverige i detta sammanhang måste agera som ett föregångsland, dels att Sveriges totala utsläpp måste minska med 45 procent till 2020 jämfört med 1990 års nivåer. Till 2050 vill vi att Sverige minskar utsläppen med 100 procent, då bör Sverige med andra ord vara ett land med nollutsläpp. Läs vidare i Vänsterpartiets motion om klimaträttvisa.

IPCC, FN:s klimatpanel, har visat att sot kan ha en betydande värmande effekt, i synnerhet i alpina regioner och Arktis. Sot bidrar både till uppvärmning av atmosfären och till att påskynda avsmältningen av is och snö då det faller till marken. I det korta perspektivet behöver därför åtgärder vidtas som minskar utsläppen av just sot.

Ytterligare en stor utmaning är utsläppen av freoner som bidrar till nedbrytning av ozonskiktet. Hitintills har ozonskiktet i synnerhet brutits ner över Arktis och Antarktis. När ozonet bryts ner ökar uppvärmningen, men dessutom ökar risken för hudcancer bland människor och skador på växtliv. Trots att världen genom Montrealprotokollet från 1987 lyckats minska utsläppen av freoner kommer det att ta decennier innan ozonskiktet är återställt och i april 2011 meddelade FN-organet World Meteorological Organization (WMO) att ozonlagret över Arktis var rekordtunt.

5 Naturtillgångar

Arktis ogästvänliga natur och det tjocka islager som täckt stora delar av området har länge förhindrat exploatering av naturresurserna i Arktis. De människor som i tusentals år levt i Arktis har istället på många sätt levt i samklang med naturen och brukat de ekotjänster i form av jakt, fiske och växtliv som Arktis kan erbjuda. Genom tekniska framsteg och på grund av klimatförändringarna förändras nu detta och både företag och länder blickar mot Arktis.

Enligt uppskattningar finns en tredjedel av världens ännu ej upptäckta naturgasreserver och drygt 10 procent av världens oljereserver i Arktis. USA har redan gett tillåtelse till oljeborrning i Alaska, östra Grönland kommer att öppnas upp för oljeborrning och i nordligaste Ryssland inleds den första oljeutvinningen till havs inom ett par månader. Företag som Shell, Statoil och Gazprom är oerhört aktiva i regionen.

Sverige är inget undantag, även den borgerliga regeringen lyfter fram de näringspolitiska möjligheter som klimatförändringarna skapar. I regeringens strategi för Arktis skriver man att ”norsk och rysk utvinning av olje- och gasresurser i Barentsregionen under de kommande 10–15 åren öppnar möjligheter för svenska företag inom gruvdrift och petroleum”. Samtidigt slår regeringen fast att ”Sverige ska verka för att den förväntade utvinningen av olja, gas och andra naturtillgångar sker på ett hållbart sätt”. Hur olja ska utvinnas på ett hållbart sätt i Arktis är dock en utestående fråga.

Vänsterpartiet anser att Sverige måste agera för att förhindra exploatering av Arktis olje- och gasfyndigheter. Dels kommer en exploatering att leda till ökad tillgång till icke förnyelsebara energikällor som möjliggör fortsatta och ökande koldioxidutsläpp, dels är risken överhängande att en exploatering av dessa naturresurser kommer leda till mycket stora miljöproblem i regionen vid utvinning och transporter. I sammanhanget kan det vara bra att påminna om att Antarktis omfattas av ett miljöskyddsprotokoll som förbjuder utvinning av naturtillgångar i minst 50 år. En liknande reglering behövs för Arktis. Sverige bör verka för en konvention för Arktis som förbjuder exploatering av regionens olje- och gastillgångar under de kommande 100 åren. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I väntan på att en konvention är på plats bör Sverige agera för ett moratorium för olje- och gasutvinning i Arktis. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Redan i dag regleras staters ansvar för oceanerna genom FN:s havsrättskonvention (UNCLOS). I konventionen regleras bl.a. näringsverksamhet, miljöfrågor och utvinning av naturtillgångar i världshaven. Sverige och över 160 länder har ratificerat konventionen. Alla länder som gränsar till Arktis har i dag undertecknat konventionen, med ett undantag: USA. Sverige bör verka för att USA undertecknar och ratificerar FN:s havsrättskonvention. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Militarisering av Arktis

Arktis naturtillgångar och möjligheten att nya transportleder ska kunna öppnas upp i klimatförändringarnas spår gör att allt fler länder blickar norrut och börjar bevaka sina intressen. Ett tecken på detta är att allt fler länder väljer att ansöka om observatörsstatus i samarbetsorganet Arktiska rådet. Men det visar sig också genom en ökad militär närvaro i Arktis.

I dagsläget gör fem länder anspråk på delar av Arktis–Ryssland, USA, Kanada, Norge och Danmark – trots att stora delar av Nordpolen inte ligger inom något lands territorialgränser. Eftersom fyra av dessa länder dessutom är medlemmar i Nato har också militäralliansen blivit en aktör i regionen. Ryssland har hitintills varit tydligast i sina anspråk genom att de i augusti 2007 placerade en rysk flagga på havsbotten exakt på Nordpolen.

Ländernas anspråk backas också upp militärt. Både Ryssland och Norge är på väg att skapa "arktiska bataljoner", redo att skydda nationella intressen.

Fel! Okänt namn på

Ryssland återupptog i augusti 2007 sina överflygningar med strategiska bomb- och spaningsplan över Arktis. Även USA har ökat sina överflygningar med B-2 och B-52 bombplan. 2011 genomförde Kanada militärövningen Nanook (Isbjörn) med fokus på ”förmågan för de kanadensiska styrkorna att hävda suveräniteten i norra Kanadas utmanande miljö” enligt en studie från Försvarshögskolan.

Militariseringen av Arktis märks också i vårt eget land. Under de senaste åren har antalet internationella militärövningar i norra Sverige ökat kraftigt, exempelvis genom Cold Response som sedan 2007 arrangerats årligen inom ramen för Partnerskap för fred och flygövningen Loyal Arrow som genomfördes 2009 i norra Sverige och var den största flygövningen i Sveriges historia. Övningsfältet Neat, North European Aerospace Testrange, har samtidigt utvecklats till en allt viktigare arena för Natos testning av bomflygplan, förlösa flygplan (s.k. UAV:er), missiler och andra vapentyper. Vänsterpartiet har kraftigt motsatt sig denna utveckling. Nato ska inte tillåtas genomföra några militärövningar eller testa vapensystem inom Sveriges territorium. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Men att allt fler länder blickar mot Arktis måste inte betyda en ökad risk för konflikter. Det finns goda exempel i regionen på hur säkerhetspolitiska spänningar kan omsättas i ömsesidigt samarbete. Efter första världskriget togs Spetsbergstraktatet fram, ett fördrag som reglerar Svalbards och Björnöns folkrättsliga och politiska status. Fördraget slog fast att områdena tillhörde Norge, men att alla undertecknande stater medborgare hade samma rättigheter att verka på Svalbard och Björnön. Man slog också fast att områdena var neutrala och att öarna skulle demilitariseras. I dag är Spetsbergstraktatet undertecknat av drygt 40 stater och det skulle i flera delar kunna vara en förebild för ett framtida avtal om Arktis. Vänsterpartiet vill att Sverige tar initiativ för en konvention för Arktis som innebär en demilitarisering av regionen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Flera av de stater som nu visar ett allt större intresse för Arktis har kärnvapen. Kärnvapen har också befunnit sig i Arktis genom de kärnvapenbestyckade ubåtar som flera stater innehar. Stora delar av världen omfattas av kärnvapenfria zoner/zoner fria från massförstörelsevapen. Det gäller exempelvis Latinamerika, Afrika, Centralasien och Antarktis. Sverige bör ta initiativ till en zon fri från massförstörelsevapen i Arktis. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 21 september 2012

Hans Linde (V)

Torbjörn Björlund (V)

Siv Holma (V)

Jens Holm (V)

Kent Persson (V)